

12. Бобченко Н.Р. Неповнота судового розгляду як підстава для перевірки судових рішень в апеляційному порядку // *Право і суспільство*. – 2014. – №6-2. – С. 142-157.

13. Ухвала Апеляційного суду Херсонської області від 24.07.2012. р., справа № 11/2190/680/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/25420568>;

14. Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської області від 14.06.2012 р., справа № 11/490/823/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/24628425>;

15. Ухвала Апеляційного суду Черкаської області від 13.12.2011 р., справа № 11-835/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/20931889>

16. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.С. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.

УДК 343.132

Лисецький О. О.,

ад'юнкт кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

КОМПЕТЕНЦІЯ СЛІДЧОГО ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню питань кримінальної процесуальної компетенції слідчого як суб'єкта кримінального провадження. Визначено поняття кримінальної процесуальної компетенції слідчого. Розглянуто елементи кримінальної процесуальної компетенції слідчого.

Ключові слова: компетенція, кримінальна процесуальна компетенція, повноваження, предмет відання, слідчий.

Статья посвящена исследованию вопросов уголовной процессуальной компетенции следователя как субъекта уголовного производства. Определено понятие уголовной процессуальной компетенции следователя. Рассмотрены элементы уголовной процессуальной компетенции следователя.

Ключевые слова: компетенция, криминальная процессуальная компетенция, полномочия, предмет ведения, следователь.

Article is devoted to research of questions of criminal procedural competence of the investigator as subject of criminal proceedings. The concept of criminal procedural competence of the investigator. Elements of the criminal procedural competence of the investigator.

Keywords: competence, criminal procedural competence, powers, area of jurisdiction, the investigator.

Постановка проблеми. Оновлення кримінального процесуального законодавства України, вдосконалення діючого законодавства країни в цілому шляхом внесення до нього змін та доповнень, торкнулось багатьох інститутів кримінального процесуального права, що, у свою чергу, призвело до зміни деяких теоретичних положень і понять, які протягом багатьох років склались та закріпились в науці кримінального процесу. Тому, на наш погляд, назріла необхідність вивчення та дослідження на їх основі нових поглядів, ідей та теоретичного уточнення певних положень науки кримінального процесу.

Сьогодні в Україні серед науковців і практичних працівників точаться дискусії навколо процесу реформування органів досудового розслідування, який триває вже протягом певного часу та активувався в світлі прийняття законів: «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року та «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року. Особливу актуальність набувають питання визначення предмету відання та повноваження слідчого на досудовому розслідуванні.

Аналіз дослідження даної проблеми. Вагомий внесок у розробку загальних питань кримінальної процесуальної компетенції суб'єктів, в тому числі, слідчого, здійснили вчені-правознавці радянського, пострадянського та сучасного періодів, такі як: С.А. Альперт, Р.Г. Ботвінов, В.Г. Гончаренко, М.С. Городецька, А.П. Гуляєв, Ю.М. Грошевий, А.Я. Дубинський, І.В. Єна, О.М. Ларін, Л.М. Лобойко, О.І. Марочкін, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко,

Д.П. Письменний, М.А. Погорецький, Р.Ю. Савонюк, М.С. Строгович, О.Ю. Татаров, В.І. Фаринник, М.Є. Шумило та інші. Роботи цих авторів мали важливе наукове та практичне значення. Однак вони виконувалися в інших політичних і правових реаліях, ґрунтувалися на тогочасному законодавстві й емпіричному матеріалі.

Оригінальними є роботи науковців О.С. Александрова, А.І. Макаркіна, О.В. Бауліна, М.І. Сірого, С.М. Стахівського, Ю.О. Гришина, В.Т. Маляренка, В.М. Тertiшника та інших, у яких викладено авторське бачення правового положення слідчого. Проте, дослідження аспектів кримінальної процесуальної компетенції саме слідчого на досудовому розслідуванні за Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року (далі – КПК України) ще не знайшли належного відображення у працях науковців.

Метою статті є теоретичний аналіз нових законодавчих підходів до визначення предмету відання та повноважень слідчого як суб'єкта кримінального провадження, а також особливості їх реалізації на досудовому розслідуванні.

Виклад основного матеріалу. Переважно категорією юридичної науки є поняття «компетенція», яке міститься в юридичній літературі та використовується в законодавстві.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає повноваження як «право, надане кому-небудь для здійснення чогось; у множині – права, надані особі або підприємству органами влади» [1, с. 1000]. Юридична енциклопедія дає ширше тлумачення терміну «повноваження»: це сукупність прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій. Обсяг повноважень конкретних державних органів та їхніх посадових осіб залежить від їхнього місця в ієрархічній структурі відповідних органів. Термін «повноваження», зазначається далі в енциклопедії, близький своїм значенням до терміну «компетенція» [2, с. 590; 3, с. 639].

Як зазначає І.В. Єна, що в сучасній правовій науці досі немає єдиного чіткого визначення поняття «компетенція», його наукового тлумачення, рекомендацій щодо його застосування,

особливо при законотворчості. Для законодавства України дуже важливим є єдине розуміння та рівноцінне використання цього терміну, оскільки на сьогодні термін «компетенція» міститься у багатьох нормативних актах, в тому числі Конституції України, Кримінальному процесуальному кодексі України, Законах України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про прокуратуру», тощо. Однак, в жодному з них, наприклад у статтях, які роз'яснюють терміни, не міститься визначення поняття «компетенція», не розмежовуються поняття «компетенція» та «повноваження», «права та обов'язки». Ці та інші терміни часто використовуються як рівнозначні, та не виділяються їх особливості. Наслідком цього може бути невірно встановлена компетенція державного органу, визначені завдання, які він повинен виконувати, невірно визначені предмет відання, повноваження, що буде призводити до неефективності, помилковості функціонування цього органу, і може призвести до негативних наслідків у різних сферах життєдіяльності суспільства і держави [4, с. 192].

В своїй позиції Л.М. Лобойко вказує на те, що теорія і практика кримінального процесу оперують різноманітними суміжними поняттями, не визначаючи при цьому сутності кожного з них [5, с. 3]. Крім цього, М.С. Городецька, вивчаючи проблему компетенції слідчого (на той час – органів внутрішніх справ, зараз – Національної поліції), зазначила також, що законодавець, використовуючи подібні терміни, не розмежовує їх за змістом і обсягом. Така невизначеність обумовлена, поряд з іншими причинами, і нераціональністю побудови їхньої системи та системи органів судочинства взагалі [6, с. 11–12].

Ми погоджуємось з О.А. Панасюк, який висловив думку, що структурно компетенція – це сукупність предметів відання і повноважень. З метою нормального функціонування, усунення дублювання і правильного розподілу праці кожна владна інституція повинна діяти спеціалізовано, тобто в певних сферах соціальних відносин. Така сфера діяльності, в межах якої діє орган, визначається першочергово та юридично закріплюється. У юриспруденції вона дістала назву «предмети відання», під якими розуміють юридично визначені сфери соціальних відносин, у межах яких діє владний суб'єкт [7, с. 284].

Слід звернути увагу на позицію А.О. Ткаченко, який зазначив, що зміст компетенції залежить від місця, яке займає державний орган у механізмі держави, відповідно чим вище місце займає державний орган або його посадова особа в ієрархічній системі органів державної влади, тим ширше є обсяг компетенції, яким його наділено [8, с. 193].

На думку М.М. Мазепи, компетенція визначається як предмети відання права, обов'язки та територіальні межі діяльності кожного окремого органу; як функції і конкретні повноваження (права та обов'язки) щодо визначених предметів відання; як закріплена сукупність завдань, функцій, прав та обов'язків; як зміст і обсяг владних правомочностей, які має орган, а також та або інша посадова особа, і які фіксуються у відповідному юридичному документі; як правова категорія, що містить у собі предмети відання і владні повноваження, визначена Конституцією і законами України, має внутрішню єдність і узгодженість [9, с. 206].

Узагальнюючи такі категорії, як «повноваження», «юридичні права та обов'язки», зазначимо, що їх необхідно розглядати як невід'ємні елементи компетенції. Крім цього, варто підкреслити, що компетенція як самостійне правове явище розкриває власну сутність через реалізацію повноважень, прав та обов'язків.

Наведені вище точки зору науковців, дозволяють зробити висновок про те, що причиною їх розбіжностей є різні підходи до визначення елементів компетенції, які складають це поняття.

В теорії кримінального процесу, за останні роки, активізувались спроби вчених визначити та дослідити сутність кримінальної процесуальної компетенції, однак, поки що, єдності думок серед авторів немає. Свідчать про це різноманітні положення щодо визначення структурних елементів кримінальної процесуальної компетенції.

Так, В.Н. Ягодінський вважає, що компетенція передбачає два нерозривно пов'язані елементи:

- 1) питання, якими володіє той чи інший орган держави;
- 2) повноваження, якими його наділено для їх вирішення [10, с. 9].

Відповідно А.С. Єсіна дійшла висновку, що розкривати сутність поняття компетенції слід з урахуванням всіх елементів, що її характеризують, а саме – підслідність, повноваження, юрисдикція [11, с. 21].

Досліджуючи компетенцію органів внутрішніх справ, О.М. Бандурка зазначив, що вона характеризується сукупністю покладених на них завдань і функцій, а також конкретними повноваженнями того чи іншого органу внутрішніх справ [12, с. 66].

Позиції, щодо необхідності віднесення завдань до елементів компетенції, дотримується і І.Л. Бачило [13, с. 103].

В якості важливих елементів компетенції В.І. Козицький виділяє територіальні межі дії певного органу, а також предметну підвідомчість [14, с. 209].

Дотримуються єдиної думки В.В. Вапнярчук, І.В. Потайчук та, в якості основного елементу кримінальної процесуальної компетенції, виділяють повноваження суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності, якими вони наділені для виконання покладених на них державою функцій [15, с. 188; 16, с. 83].

Отже, враховуючи зазначене, ми дійшли висновку, що сформувались різні підходи в юридичній літературі щодо визначення складових елементів кримінальної процесуальної компетенції, до числа яких відносять і завдання поставлені перед правоохоронним органом, і покладені на нього функції, і територію, на яку поширюється юрисдикція цього органу, тощо. Проте переважна більшість авторів єдина в думці, що в якості основного елементу компетенції слід виділяти повноваження.

Є слушною позиція О.І. Марочкіна, який під повноваженнями слідчого розуміє сукупність його прав та обов'язків. Такі повноваження, на думку вченого, – неподільні, оскільки права слідчого є одночасно його обов'язками, а обов'язки – випливають із наданих йому прав [17, с. 23].

Як відомо, досудове розслідування кримінальних правопорушень здійснює слідчий, повноваження якого визначені в ч. 2 ст. 40 КПК України. Він уповноважений:

1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом;

2) проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених цим Кодексом;

3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;

Пункт 4 частини другої статті 40 виключено на підставі Закону № 1697-VII від 14.10.2014.

5) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;

6) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру;

7) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;

8) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених статтею 284 цього Кодексу;

9) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом [18].

Як зазначив Сафроняк Р.В., що незалежно від відомчої належності, усі слідчі мають однакові процесуальні права та обов'язки, проводять розслідування в одному і тому самому процесуальному порядку [19, с. 52].

Відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України, слідчий – службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [18].

Таким чином, кримінальна процесуальна компетенція слідчого як суб'єкта кримінального провадження – це сукупність повноважень слідчого, покладених на нього

кримінальним процесуальним законом, та гарантій їх здійснення, а також предметів відання, які зумовлюють і визначають ці повноваження. Вони впливають із нормативно визначених завдань діяльності слідчого в кримінальному провадженні та визначають його процесуальне положення в кримінальному процесі, а також статус серед суб'єктів кримінального провадження, будучи критерієм розмежування повноважень між стороною обвинувачення та стороною захисту.

Компетенція слідчого також повинна узгоджуватися з його процесуальними функціями та впливати із завдань, що стоять перед ним у кримінальному провадженні. Проте, компетенція є більш динамічним явищем, ніж функції, бо вона досить часто змінюється, уточнюється, доповнюється з удосконаленням процесуальної форми, правового регулювання діяльності слідчого, що обумовлено постійними процесами державного й суспільного розвитку.

Під час досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення компетенція слідчого має часові межі, межі за предметом доказування, процедурні межі.

На нашу думку, структурними елементами кримінальної процесуальної компетенції, зокрема слідчого, є: 1) кримінальна процесуальна функція (розслідування або кримінального переслідування, захисту, правосуддя); 2) предмет відання (підслідність, підсудність); 3) владні повноваження (гарантована законом міра прийняття процесуальних рішень та здійснення процесуальних дій).

Предмет відання слідчого – це сфера суспільних відносин, пов'язаних із вчиненням кримінальним правопорушенням, які підлягають законному впливу під час здійснення кримінальної процесуальної функції, притаманної слідчому.

В ст. 216 КПК України визначено підслідність того чи іншого органу досудового розслідування [18].

Підслідність – це якісна ознака процесу досудового розслідування, закріплена у кримінальному процесуальному законодавстві, за якою визначається конкретний слідчий підрозділ, компетентний здійснювати дізнання та досудове слідство за кримінальними правопорушеннями.

Виокремлюють п'ять видів підслідності в теорії кримінального процесу: предметну, альтернативну, персональну, територіальну та за зв'язком справ.

В КПК України 2012 року відсутня альтернативна підслідність. Тобто положення про те, що досудове розслідування провадиться тим органом досудового розслідування, який виявив кримінальне правопорушення, втратило своє значення.

Натомість інші чотири види підслідності кримінальних правопорушень знайшли своє відображення у кримінальному процесуальному законі.

Предметна підслідність залежно від характеру кримінальних правопорушень і їх кваліфікації розмежовується компетенцією органів досудового розслідування. Так, у ч. 2 ст. 216 КПК України, визначений чіткий перелік статей КК, підслідних слідчим органів безпеки. Частина 3 містить перелік складів правопорушень, які розслідуються слідчими органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства. Крім того, в ній визначаються й правила підслідності за зв'язком справ.

Відповідно до ч. 4 та ч. 5 ст. 216 КПК України персональна підслідність визначається з урахуванням положень Законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про прокуратуру» та інших законодавчих актів, якими регламентується діяльність певного міністерства, відомства чи іншого центрального органу виконавчої влади.

Підслідність за зв'язком справ застосовується у випадках тісного взаємозв'язку різних кримінальних правопорушень і часто має місце, коли різні кримінальні правопорушення об'єднані одним умислом, місцем і часом їх вчинення.

Територіальна підслідність визначає, слідчий якого адміністративного району (області) повинен провести досудове розслідування. Відповідно до ч. 1 ст. 218 КПК України досудове розслідування здійснюється слідчим того органу досудового розслідування, під юрисдикцією якого знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення.

Якщо місце вчинення кримінального правопорушення невідоме, а також з метою забезпечення ефективності розслідування, останнє може проводитися за місцем виявлення ознак цього правопорушення, місцем перебування більшості свідків або підозрюваного.

Суперечки про підслідність вирішуються відповідним прокурором у межах його компетенції.

Незалежно від того, який орган повинен провести досудове розслідування кримінальних правопорушень, не допускається відмова у занесенні інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). При надходженні інформації про кримінальне правопорушення, яке не підслідне цьому органу досудового розслідування, вона вноситься до ЄРДР, після чого направляється повідомлення прокурору, який своєю постановою про визначення територіальної підслідності передає матеріали до іншого органу, якому підслідне правопорушення.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, ми вважаємо, що кримінальна процесуальна компетенція є основою, від якої залежить чітке визначення особливостей функціонування органів досудового розслідування, зокрема слідчого, та враховуючи викладене пропонуємо визначати кримінальну процесуальну компетенцію слідчого на досудовому розслідуванні, як правову категорію, визначену законодавством України, яка має внутрішню єдність та узгодженість і представляє певний обсяг державної діяльності, покладений на слідчого, здійснюваний ним в процесі провадження досудового розслідування кримінальних правопорушень, що містить кримінальні процесуальні функції, предмети відання та владні повноваження.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова ред. кол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 4 : Н-П. – 2002. – 720 с.: іл.

3. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка»», 2007. – 992 с.

4. Єна І.В. Щодо визначення поняття та структури кримінальної процесуальної компетенції прокурора у досудовому провадженні / І.В. Єна // Учёные записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2013. – № 1. – Т. 26 (65). – С. 191–198.

5. Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальна компетенція : [монографія] / Л.М. Лобойко. – Д. : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. – 2006. – 188 с.

6. Городецька М. С. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого органів внутрішніх справ : [монографія] / М. С. Городецька ; За наук. ред. доктора юрид. наук, доц. Л.М. Лобойка. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ; Ліра-ЛТД. – 2010. – 232 с.

7. Панасюк О.А. До питання про співвідношення понять «повноваження» та «компетенція» суду в кримінальному провадженні / О.А. Панасюк // Публічне право. – 2013. – № 4 (12). – С. 282–290.

8. Ткаченко О.А. Поняття компетенції державного органу / О.А. Ткаченко // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 4. – С. 192 – 197.

9. Мазепа М.М. Компетенція та повноваження Державної служби охорони при МВС України / М.М. Мазепа // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 3. – С. 202–210.

10. Ягодинский В.Н. Подследственность преступлений : [учеб.-метод. пособие] / В.Н. Ягодинский. – К. : РИО МВД Украины, 1994. – 32 с.

11. Есина А. С. Процессуальная компетенция органов дознания системы МВД России : дисс. ... канд. юр. наук: 12.00.09. / Алла Сергеевна Есина. – М., 2003. – 212 с.

12. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: [підручник] / О.М. Бандурка. – Х.: Ун-т внутр. справ, 1998. – 480 с.

13. Бачило И.Л. Организация советского государственного управления: правовые проблемы / Отв. ред. Б.М. Лазарев. – М.: Наука, 1984. – 237 с.

14. Козицький В.І. Компетенція регіональних управлінь МВС України в областях / В.І. Козицький // Вісник Харківського

національного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. – 2012. – № 1 (56). – С. 203-210.

15. Вапнярчук В. В. Процесуальне становище особи, яка провадить дізнання: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Вячеслав Віталійович Вапнярчук. – Х., 2000. – 199 с.

16. Потайчук, І. В. Кримінально-процесуальна компетенція органів досудового розслідування // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ : Науково-теоретичний журнал. – 2006. – Вип. 2. – С. 230–238.

17. Марочкін О.І. Мотивування процесуальних рішень слідчого: моногр. / О.І. Марочкін. – К.: Національна академія прокуратури України, 2015. – 214 с.

18. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України 13.04.2012 № 4651-VI: текст зі змін, станом на 28 лютого 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/4651-17/paran1081#n1081>

19. Сафроняк Р. Учасники кримінального процесу та їх процесуальне становище у контексті КПК України 2012 року / Р. Сафроняк // Новели Кримінального процесуального кодексу України 2012 року. Зб. статей. – К.: Істина, 2012. – С. 44–57.

УДК 343.163

Мамедов Г. А.,

кандидат юридичних наук,
прокурор міста Одеси, старший радник юстиції

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ У 1922-1930-Х РР.

У статті розглянуто періоди створення органів прокуратури, а також виокремлено їхні повноваження в даний період часу. Досліджено порядок призначення на посаду прокурора.

Ключові слова: прокуратура, повноваження, законність, нормативно-правові акти.

В статье рассмотрены периоды создания органов прокуратуры, а также выделены их полномочия в данный